

УНИВЕРЗИТЕТ СИНГИДНУМ

Департман за последипломске студије

Данијелова 32, Београд

ВЕЋУ ДЕПАРТМАНА ЗА ПОСЛЕДИПЛОМСКЕ СТУДИЈЕ

Одлуком Већа Департмана за последипломске студије Број: Број: 4-77/2026. од 26.03.2026. године, одређени смо за чланове Комисије за оцену подобности кандидата и теме за израду докторске дисертације под називом: „Концептуални и емпиријски модел синергије туризма и одрживог привредног развоја Црне Горе“

кандидата Љиљане Ракочевић о чему подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату

Љиљана Ракочевић рођена је 14. априла 1956. године у Подгорици. Основно образовање стекла је у Основној школи „Милорад Муса Бурзан“, а средње образовање завршила је у Гимназији „Слободан Шкеровић“ у Подгорици, природно-математички смер, са одличним успехом као носилац признања „Луча“. Током школовања постигла је изузетне резултате на такмичењима из математике, за шта је награђена признањем Министарства образовања Црне Горе за освојено прво место на републичком такмичењу, као и признањем и стипендијом Математичке гимназије у Београду за освојено треће место на савезном такмичењу.

Паралелно са општим образовањем, завршила је и Основну музичку школу „Васа Павић“ у Подгорици (клавир и хармоника), са одличним успехом. Основне академске студије завршила је 1979. године на Економском факултету у Подгорици са просечном оценом 8,52. Постдипломске дуалне студије „Пословна економија и менаџмент“, реализоване у сарадњи Економског факултета у Подгорици и Eastern Washington University (САД), завршила је са просечном оценом 9.

Завршила је осми степен енглеског језика на Институту за стране језике у Подгорици, којим се активно служи, а 2018. године именована је за сталног судског тумача за енглески језик решењем Министарства правде Црне Горе. Познаје и руски језик, као и

италијански и француски језик (четврти степен). Током студија учествовала је у програмима културне размене у Сједињеним Америчким Државама, Енглеској и Француској.

Током професионалног усавршавања стекла је бројне међународне сертификате и учествовала у значајним програмима, међу којима се издвајају: Fulbright – Hubert H. Humphrey Fellowship програм (2003–2004) на Boston University Graduate School of Management, са фокусом на инвестиције и интернационална тржишта капитала, као и професионални тренинг у Комисији за хартије од вредности у Бостону; програм Joint Industrial and Commercial Attachments Programme (JICAP UK, 1998), укључујући менаџерски тренинг у Великој Британији и специјалистички курс на University of Luton; специјалистички курс „Финансије и банкарство“ на University of Hertfordshire; као и постдипломски курс „Интернационални менаџмент“ на Универзитету „Luigi Bocconi“ у Милану (1992).

Професионалну каријеру започела је у државним институцијама, а од 1991. до 2005. године радила је у Агенцији за реструктурирање привреде и страна улагања Владе Републике Црне Горе, на позицији менаџера за страна улагања. У том периоду била је члан бројних експертских тимова на пројектима који су се односили на трансформацију привреде, приватизацију и привлачење страних инвестиција. Од 2005. године оснивач је и извршни директор консултантске компаније „Montconsult“ д.о.о. Будва.

У оквиру професионалне каријере обављала је и руководеће функције у Интернационалној галерији Савезног министарства иностраних послова у Подгорици, Министарству образовања Владе Црне Горе, као и у компанији „Соко Штарк“ у Београду. Учествовала је на бројним научним и стручним скуповима, форумима и семинарима у земљи и иностранству.

Компанија „Montconsult“ добитник је више значајних признања, укључујући награду „Ствараоци за столећа“ за допринос развоју женског предузетништва у региону (2023), награду „300 најбољих 2019“ за допринос развоју предузетништва младих, као и „Golden Certificate for Business Excellence“ за континуирани пословни успех (2020–2022).

Објављени радови

- Rakoccevic, Lj., Knezevic, M., Vujko, A. (2025). Empowering Women in Rural Montenegro: A Pathway to Sustainable Rural Tourism Development. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 59(2), 920–929. (M22)
- Rakočević, Lj., Vujko, A. (2025). Exploring the nexus of tourism and female entrepreneurship in Montenegro: challenges and opportunities for growth. 4th International Conference “Conference on Advances in Science and Technology – COAST 2025”, Herceg Novi, Montenegro. (M33)
- Rakoccevic, Lj., Vujko, A., Cvijanovic, D. (2025). Pro-environmental practices and green solutions adoption in Western Balkans hotels: transformative path to enhance sustainability. *Journal of Economics, Management and Informatics “BizInfo”*. (M51)
- Uloga berze akcija na tržištu kapitala (magistarski rad).

Докторска дисертација Љиљане Ракочевић урађена је на 404 страна и приказано је 57 табела и 20 илустрација и два примера упитника коришћених приликом испитивања. Дисертација садржи 296 литерарних јединица како канонске тако и савремене литературе.

Докторска дисертација кандидата Љиљане Ракочевић прошла је проверу софтвера за установљивање преклапања /плагијаризма (iThenticate: Plagiarism Detection Software). Укупан процентуални износ запажених преклапања износи 6% дисертације. Свака јединица примарних извора, назначених као потенцијални извор приликом провере плагијаризма, износи мање од 1% у укупном раду. Највећи број уочених преклапања односи се на периодичне речи и изразе који су општеприхваћени и користе се у свакодневној комуникацији и академском писању у различитим областима па се стога не могу сматрати плагијаризмом, као и наведене изворелитературе. Део дисертације који се односи на истраживање и анализу резултата нема преклапања која се могу сматрати плагијаризмом што указује на оригиналност самог истраживања

2. Предмет, проблем и циљ докторске дисертације

Предмет истраживања ове докторске дисертације јесте анализа односа између туризма и одрживог развоја као синергијског процеса који може допринети дугорочно

одрживом привредном развоју Црне Горе. Истраживање се бави испитивањем начина на које туризам, као стратешка грана националне економије, може бити усклађен са принципима одрживости — еколошким, економским и социјалним — ради очувања природних и културних ресурса, унапређења квалитета живота локалног становништва, те постизања конкурентности на међународном туристичком тржишту.

У фокусу су следећи аспекти:

Идентификација туристичких ресурса Црне Горе са потенцијалом за одрживи развој:

Црна Гора поседује изузетно богатство природних и културних ресурса који могу представљати основу за развој одрживих облика туризма. Национални паркови (Дурмитор, Биоградска гора, Проклетије, Скадарско језеро и Ловћен), као заштићена природна подручја, представљају кључне просторе за имплементацију екотуризма и едукативних програма заснованих на очувању биодиверзитета. Културна баштина, укључујући UNESCO локалитете као што су Котор и стећци, али и бројне мање познате локалне традиције, манифестације и нематеријално наслеђе, омогућавају развој културног туризма који доприноси очувању идентитета заједнице. Руралне дестинације, нарочито у северним и брдско-планинским крајевима, имају потенцијал за развој агротуризма и етнотуризма, који директно подржавају локално становништво и промовишу одрживе начине живота.

Анализа постојећих стратегија, политика и законских оквира везаних за одрживи туризам:

У овом аспект истраживања посебна пажња биће посвећена анализи националних развојних и туристичких стратегија, просторно-планских докумената, као и законских оквира који регулишу туризам и заштиту животне средине. Анализираће се у којој мери су принципи одрживости интегрисани у стратешке правце развоја туризма у Црној Гори.

Испитивање ставова туриста и кључних стејкхолдера:

Истраживањем ће бити обухваћени туристи, локалне заједнице, приватни сектор и јавна управа, са циљем разумевања њихових ставова о одрживом туризму, спремности на промене, као и перцепције користи и изазова.

Испитивање дигиталних алата и иновација:

Фокус је на анализи улоге паметних технологија, дигиталних платформи и алата у унапређењу одрживости туристичких дестинација.

Поређење са међународним праксама (Словенија):

Словенија, кроз „Зелену шему словеначког туризма“, представља референтни модел који ће послужити за идентификацију могућности примене у Црној Гори.

ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

Главни циљ овог истраживања јесте да се утврди и теоријски и емпиријски оправда улога туризма као покретача одрживог привредног развоја Црне Горе. Полазећи од чињенице да туризам заузима стратешко место у националној економији, дисертација има за циљ да истражи како се његови развојни токови могу ускладити са принципима одрживости у циљу постизања дугорочне економске стабилности, очувања природних и културних ресурса и јачања локалних заједница. Кроз мултидисциплинарни приступ, истраживање има задатак да идентификује кључне факторе који обликују одрживост туризма, оцени постојеће политике и праксе, и предложи конкретне препоруке за унапређење стратегијског управљања сектором.

У складу с тим, истраживање обухвата следеће специфичне циљеве, систематизоване кроз пет међусобно повезаних аналитичких димензија:

1. Теоријска елаборација

У овом сегменту истраживања посебан акценат ставља се на концептуално утемељење појмова туризма и одрживости, као и на анализу њихове међусобне интеграције у савременој научној и стручној литератури. Биће анализирани теоријски модели одрживог развоја и њихова релевантност за туристички сектор, уз разматрање историјског развоја концепта одрживог туризма, од раних међународних докумената до савремених нормативних оквира. Циљ је систематизација принципа одрживог развоја (економска ефикасност, социјална инклузивност, заштита животне средине) и њихово превођење у оперативне смернице за туризам.

1. Анализа ресурса и окружења

У оквиру овог циља биће идентификовани и мапирани кључни природни, културни и друштвени ресурси Црне Горе са потенцијалом за одрживи туристички развој. Анализа ће обухватити националне паркове, заштићена подручја, рурална насеља, културно-историјске локалитете, као и нематеријално наслеђе. Посебна пажња биће посвећена географским, климатским и демографским факторима који обликују туристичку понуду и

потражњу, при чему ће се разматрати и рањивост простора на сезоналност и еколошке притиске.

2. Емпиријска анализа

Емпиријски део истраживања обухватаће прикупљање и анализу података путем комбиновања квантитативних и квалитативних метода. Циљ је да се, кроз анкетна и интервјуисања кључних стејхолдера (туриста, локалног становништва, представника приватног и јавног сектора), идентификују доминантне перцепције о одрживости, мотивације и препреке за примену одрживих пракси. Такође, биће анализиран степен дигитализације у управљању дестинацијама, присуство иновативних решења (нпр. дигитални маркетинг, апликације за управљање туристичким токовима), као и њихова улога у унапређењу одрживости и конкурентности сектора.

3. Компаративна анализа

Ради објективне процене позиционiranости Црне Горе у регионалном контексту, истраживање укључује упоредну анализу са Словенијом – земљом која се истиче по успешној интеграцији одрживости у туризам кроз системске приступе попут Зелене шеме словеначког туризма. Анализа ће обухватити стратешке документе, институционалне аранжмане, механизме евалуације и управљања, као и степен укључивања локалне заједнице. Циљ је да се на основу примера добре праксе извуку поуке и препоруке које се могу адаптирати у црногорском контексту.

4. Креирање препорука

Завршна фаза истраживања има за циљ израду свеобухватних препорука које ће допринети развоју ефикаснијих и инклузивнијих политика одрживог туризма у Црној Гори. Биће предложени модели укључивања локалног становништва у доношење одлука и бенефите туризма, смернице за очување природне и културне баштине кроз туристичке активности, као и конкретне мере за јачање дигиталне трансформације сектора. Препоруке ће бити базиране на синтези теоријских увида, емпиријских налаза и компаративних анализа, са циљем обликовања одрживог, отпорног и конкурентног туристичког система.

ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

У циљу реализације дефинисаних циљева, дисертација поставља скуп конкретних истраживачких задатака који обухватају теоријску систематизацију, анализу постојећег стања, емпиријско прикупљање података и формулацију препорука за унапређење одрживог туризма у Црној Гори. Ови задаци чине основу методолошког приступа и служе као оперативни кораци ка валидацији постављених хипотеза и развоју препорука заснованих на налазима истраживања.

С тим у вези, истраживачки задаци су следећи:

1. Извршити теоријску систематизацију релевантне литературе из области одрживог туризма, одрживог развоја, еколошке свести и дигиталне трансформације у туризму, како би се обезбедила теоријска основа за даљу анализу и идентификовали главни истраживачки правци и празнине у постојећим студијама.
2. Дефинисати кључне концепте као што су одрживи туризам, еколошка свест, дигиталне иновације и конкурентност дестинације, те анализирати њихове међусобне односе у оквиру савремене економске и развојне теорије. На тај начин биће омогућено прецизно операционализовање појмова који чине основу теоријског и емпиријског оквира истраживања.
3. Идентификовати и картирати природне, културне и друштвене ресурсе Црне Горе који имају потенцијал за развој одрживих туристичких производа и искустава, при чему ће се посебан акценат ставити на заштићена подручја, културну баштину, руралне просторе и локалне заједнице.
4. Анализирати институционални, законски и стратешки оквир који регулише одрживи туризам у Црној Гори, укључујући националне, регионалне и локалне документе. Биће испитана њихова усклађеност са међународним стандардима одрживости, нарочито онима које дефинишу Европска унија и Уједињене нације (Агенда 2030, SDG 11 и 12).
5. Креирати истраживачки инструментаријум, укључујући структурисане упитнике за квантитативно истраживање и водиче за интервјуе или фокус групе, са циљем прикупљања релевантних података од:

- о Туриста, са фокусом на ниво еколошке свести, обрасце понашања, спремност да издвоје додатна средства за одрживе опције и њихове преференције;
 - о Представника приватног сектора, који су активни стејкхолдери у туризму, а који могу допринети увидима о пословној пракси, иновацијама и изазовима одрживости.
6. Спровести емпиријско истраживање коришћењем комбинованих методолошких приступа – квантитативних (анкетирање, статистичка обрада података, анализа корелација и регресија) и квалитативних метода (интервјуи са кључним актерима, потенцијалне фокус групе), како би се обезбедила свеобухватна анализа перцепција, ставова и понашања учесника.
 7. Упоредити стање одрживог туризма у Црној Гори са словеначким моделом, анализирати институционалне механизме, евалуационе алате (нпр. Green Scheme of Slovenian Tourism), партиципативне праксе и дигиталне алате, са циљем идентификовања примењивих елемената и модела који се могу прилагодити црногорском контексту.
 8. Формулисати конкретне препоруке за унапређење политика и пракси одрживог туризма у Црној Гори, са посебним нагласком на:
 - о јачање партиципације локалних заједница у развојним процесима;
 - о диверзификацију туристичке понуде и промоцију аутентичних искустава;
 - о већу интеграцију дигиталних технологија и паметних решења;
 - о очување и валоризацију еколошких и културних вредности;
 - о повећање конкурентности дестинације кроз одрживе стандарде и брендирање.

ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА

Полазећи од теоријских поставки одрживог развоја, савремених трендова у туризму и потреба за трансформацијом постојећег туристичког модела Црне Горе, у оквиру ове дисертације формулисана је једна главна и више специфичних хипотеза које омогућавају тестирање различитих димензија одрживог туризма.

Главна	хипотеза	(H ₀):
Туризам у Црној Гори има потенцијал да постане покретач одрживог привредног развоја кроз ефикасно управљање природним и културним ресурсима, партиципацију локалне		

заједнице, дигиталну трансформацију и усклађеност са међународним стандардима одрживости.

На основу главне хипотезе, дефинишу се следеће специфичне (радне) хипотезе:

H1: Постоји позитиван однос између информисаности о одрживом туризму и преференције за боравак у природним срединама.

H2: Туристи који обраћају пажњу на еколошку одрживост дестинације чешће сматрају да одрживи туризам побољшава њихово путничко искуство.

H3: Еколошка понашања током путовања позитивно корелирају са преференцијом за обновљиве изворе енергије у смештају.

H4: Туристи који подржавају локалне произвођаче позитивније оцењују одрживе вредности дестинације.

H5: Перцепција о слабом укључивању локалних заједница негативно утиче на целокупни став о одрживости туристичког сектора.

H6: Туристи који подржавају еколошке таксе чешће изражавају уверење да је будућност Црне Горе у одрживом туризму.

H7: Агенције које промовишу одрживи туризам уједно више користе локалне ресурсе и едукују туристе.

H8: Висока перцепција оперативних трошкова корелира са осећајем недостатка институционалне подршке.

H9: Стејкхолдери који верују да ће одрживост повећати конкурентност, чешће планирају увођење дигиталних технологија.

H10: Постоји позитивна корелација између става о дугорочним користима одрживих пракси и спремности за будуће еколошке иницијативе.

НАУЧНИ ДОПРИНОС ТЕЗЕ

Ово истраживање доноси значајан научни допринос у области одрживог туризма, нарочито у контексту дестинација које се брзо развијају и суочавају са изазовима очувања природних и културних ресурса, као што је Црна Гора. Кључни доприноси су следећи:

1. Емпиријска валидација ставова и свести о одрживости међу различитим актерима
Истраживање кроз комбинацију квантитативних и квалитативних метода пружа дубински увид у перцепцију одрживих туристичких пракси не само међу туристима, већ и међу стејкхолдерима, укључујући локално становништво, предузетнике и доносиоце одлука. Ово омогућава идентификацију специфичних потреба и изазова, што до сада није било довољно покривено у регионалним студијама.
2. Разумевање утицаја социодемографских фактора на ставове према одрживом туризму
Примена дескриптивне статистике и Пирсоновог хи-квадрат теста доприноси научној литератури прецизним показатељима о разликама у ставовима туриста и локалног становништва према одрживости, са посебним освртом на варијабле попут пола и места боравка. Ова сегментација омогућава циљане препоруке за креирање политика и програма едукације.
3. Примена мултидисциплинарних истраживачких метода
Комбинација desk истраживања, анкетирања и полуструктурисаних интервјуа представља иновативан приступ у проучавању одрживог туризма у Црној Гори, чиме се доприноси методолошкој бази знања и подстиче примена сличних модела у другим географским и културним контекстима.
4. Допринос развоју одрживих туристичких политика и стратегија
Резултати истраживања имају практичну вредност јер пружају релевантне информације за развој и унапређење стратегија одрживог туризма на локалном и националном нивоу. Тиме се повећава могућност да се управљање туризмом заснива на доказима, чиме се постижу бољи резултати у заштити ресурса и унапређењу квалитета туристичке понуде.
5. Повећање теоријске и практичне свести о важности укључивања локалних заједница

Истраживање додатно истиче значај партиципације локалних заједница у процесу развоја туризма, што је кључни фактор за дугорочну одрживост и социјалну инклузију, чиме се попуњавају постојеће празнине у литератури.

ОГРАНИЧЕЊА ИСТРАЖИВАЊА

Иако је ово истраживање пружио значајне увиде у ставове и свест о одрживом туризму у Црној Гори, постоје одређена ограничења која треба имати у виду при интерпретацији и примени резултата:

1. Величина и састав узорка

Иако је узорак од око 385 испитаника статистички валидан за генерализацију на популацију туриста, могуће је да није у потпуности репрезентативан за све демографске и географске сегменте, нарочито због концентрације већине туриста на приморским дестинацијама. Планински и рурални региони били су заступљени у мањој мери, што може утицати на потпуност сагледавања ставова у тим подручјима.

2. Сезонски утицај на прикупљање података

Сакупљање података током одређеног периода (март 2024 – април 2025) може одражавати сезонске варијације у туристичком промету и ставовима туриста, посебно имајући у виду високу сезоналност црногорског туризма. Ово може утицати на резултате и њихову примену у вансезонским периодима.

3. Ограничења самопријављивања

Анкетни подаци се ослањају на искрене и тачне одговоре испитаника, али постоји могућност појаве пристрасности у самопријављивању, као што су друштвено пожељни одговори, што може утицати на аутентичност изражених ставова.

4. Методолошка ограничења

Иако је коришћење дескриптивне статистике и хи-квадрат теста прикладно за анализу категоријских података, ове методе не омогућавају испитивање сложенијих односа или узрочно-последичних веза, што може бити предмет будућих истраживања.

5. Ограничен обухват квалитативних података

Иако су спроведени полуструктурисани интервјуи са стејкхолдерима, број и дубина интервјуа могли су бити већи како би се додатно продубило разумевање перцепција и изазова одрживог туризма.

6. Регионална специфичност

Налази истраживања су специфични за црногорски контекст и могу имати ограничену примену или преносивост на друге дестинације са различитим социоекономским и културолошким условима.

Свесност о овим ограничењима омогућава прецизнију интерпретацију резултата и указује на потенцијалне правце за будућа, комплементарна истраживања која могу додатно оснажити знања о одрживом туризму у региону. На основу идентификованих ограничења и резултата истраживања, предлажу се следећи правци за будуће научне радове и практичне анализе:

1. Проширење узорка и територијални обухват

Препоручује се обухватање већег броја испитаника из планинских и руралних подручја Црне Горе, као и из мање развијених туристичких зона, како би се добила детаљнија слика ставова и свести у различитим срединама.

2. Истраживања у вансезонском периоду

Спровођење анкета и студија у различитим годишњим добима омогућило би анализу сезонских варијација у понашању туриста и локалног становништва, чиме би се добили релевантнији подаци за целогодишњи развој одрживог туризма.

3. Проширење квалитативних истраживања

Интензивирање квалитативних студија кроз већи број дубинских интервјуа, фокус група и студија случаја може продубити разумевање специфичних препрека и потенцијала одрживог туризма из угла различитих актера.

4. Компаративне студије

Упоредна истраживања са другим туристичким дестинацијама у региону и шире, са сличним социоекономским карактеристикама, могу допринети идентификацији универзалних и специфичних фактора успеха одрживог развоја.

5. Истраживање ефеката едукативних и промотивних кампања

Будућа истраживања могу испитати како различити програми едукације и промоције утичу на промену ставова и понашања туриста и локалних заједница у правцу одрживости.

6. Технолошки аспекти одрживог туризма

Анализа утицаја дигиталних технологија и иновација на одрживост туристичких дестинација, укључујући употребу паметних решења за управљање ресурсима и комуникацију са посетиоцима.

Ове препоруке пружају смернице за развој свеобухватнијих и мултидисциплинарних истраживања која ће додатно оснажити научно знање и праксу одрживог туризма у Црној Гори и ширем региону.

МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП, ПРИКУПЉАЊЕ И АНАЛИЗА ПОДАТАКА

Истраживање је спроведено применом комбинованог методолошког приступа који обухвата квантитативно анкетирање туриста и стејкхолдера, као и анализу релевантних секундарних извора. Подаци су прикупљени током периода март 2024 – април 2025. године, како електронским путем, тако и теренским анкетирањем на различитим туристичким локацијама у Црној Гори, чиме је омогућено обухватање и приморских и планинских дестинација.

Величина узорка од 385 испитаника одређена је у складу са препорукама (Ahmed, 2024), што обезбеђује ниво поузданости од 95% и маргину грешке од 5%, те се може сматрати репрезентативном у односу на обим туристичког промета у Црној Гори. Прикупљени подаци систематизовани су у базу података и припремљени за статистичку обраду.

Анализа података извршена је у програму SPSS 26.0 применом дескриптивне и инференцијалне статистике. Дескриптивна статистика коришћена је за приказ социодемографских карактеристика испитаника и основних образаца одговора, док су за испитивање односа између категоријских варијабли примењене контингенционе табеле

(crosstab) и Пирсонов хи-квадрат тест (χ^2). Ове методе омогућиле су идентификацију статистички значајних разлика у ставовима у односу на пол и место боравка, као и уочавање образаца у понашању и перцепцијама актера у туризму.

Комбинација квантитативних техника и елемената квалитативног приступа допринела је свеобухватнијем сагледавању нивоа свести, ставова и разумевања одрживих туристичких пракси, чиме је обезбеђена валидност и поузданост добијених резултата.

СТРУКТУРА РАДА

Ова дисертација је организована у пет главних поглавља, којима претходе уводни део и пратеће одељке са литературом и прилозима. Свако поглавље има јасно дефинисану улогу у целокупном истраживачком процесу и доприноси систематском сагледавању теме одрживог туризма у Црној Гори.

Поглавље 1: Увод

У првом поглављу постављају се темељи и оквир целокупног рада. Дефинишу се предмет истраживања, његови основни циљеви, специфични задаци и хипотезе које се тестирају. Приказује се методолошки оквир, уз нагласак на коришћене методе прикупљања и анализе података. Такође, истиче се научни допринос дисертације, као и постојећа ограничења спроведеног истраживања. На крају, даје се преглед структуре рада и указује на значај туризма у контексту одрживог развоја Црне Горе.

Поглавље 2: Теоријски оквир рада

Друго поглавље посвећено је детаљној разradi теоријских основа повезивања туризма и одрживог развоја. У њему се анализира историјски развој туризма као значајне привредне гране, укључујући његов економски значај кроз приходе, запошљавање и развој инфраструктуре. Објашњавају се разлике између масовног и селективног туризма, као и концепт одрживог развоја кроз три кључне димензије: еколошку, економску и социјалну. Посебна пажња посвећена је циљевима одрживог развоја Уједињених нација (SDGs), као и

значају интердисциплинарног приступа у планирању и имплементацији одрживих туристичких стратегија. Ово поглавље пружа теоријски темељ за даљу емпиријску анализу.

Поглавље 3: Туризам у Црној Гори: стање и перспективе

У овом поглављу даје се свеобухватна анализа тренутног стања туризма у Црној Гори, сагледана кроз неколико кључних аспеката. Разматрају се природни и географски фактори као што су рељеф, клима, хидрогеографски услови и биодиверзитет, који представљају основу за развој туризма. Приказују се демографски и привредни контекст, уз посебан осврт на друштвене услове који утичу на развој туристичког сектора. Детаљно се анализирају туристички ресурси, укључујући природне атракције, културно-историјско наслеђе, као и специјализовани облици туризма попут екотуризма и руралног туризма. Такође, обрађују се економски и еколошки утицаји туризма, укључујући изазове сезоналности и притиска на животну средину. Социокултурни аспекти су приказани са посебним нагласком на улогу локалних заједница и оснаживање жена у туризму. Поглавље завршава прегледом националних стратегија одрживог развоја туризма, са фокусом на усклађивање са стандардима Европске уније и примену дигиталних иновација у сектору.

Поглавље 4: Методолошки приступ и резултати истраживања

Четврто поглавље представља емпиријски део дисертације. Детаљно се описује методологија истраживања, укључујући избор и величину узорка, процедуре прикупљања података и проверу веродостојности узорака. Анализа података обухвата примену дескриптивне статистике, контингенционих табела (crosstab) и Пирсоновог хи-квадрат теста (χ^2) за испитивање зависности између кључних варијабли као што су пол, старосна доб, локација боравка и ставови о одрживости туризма. Посебна пажња је посвећена анализи одговора како туриста, тако и стејкхолдера укључених у туристички сектор. У овом поглављу је укључена и студија случаја о развоју еко-катуна на планини Бјеласици, која се пореди са сличним иницијативама у Словенији, чиме се додатно илуструју примери добре праксе у одрживом туризму. На крају, дају се препоруке за унапређење одрживог туризма у Црној Гори кроз дигитализацију, паметно управљање ресурсима, едукацију локалних заједница и промоцију туристичких дестинација.

Поглавље 5: Закључак

Завршно поглавље сумира кључне налазе теоријског и емпиријског дела истраживања, доноси потврду или одбацивање постављених хипотеза, као и критички осврт на спроведени истраживачки процес и његове импликације за науку и праксу. Такође, указује на ограничења истраживања и потенцијалне правце за даљи развој научне и практичне анализе у области одрживог туризма.

Литература и прилози

На крају дисертације налазе се детаљно наведени коришћени извори и литература, као и емпиријски прилози који укључују упитнике коришћене за истраживање туриста и стејкхолдера, као и додатне табеле, графиконе и аналитичке приказе који подржавају и допуњују резултате истраживања.

Оваква структура обезбеђује логичан и систематичан ток рада, омогућавајући темељно сагледавање сложености одрживог туризма у специфичном контексту Црне Горе.

3. Мишљење и предлог Комисије

Докторска дисертација Љиљане Ракочевић урађена је према раније одобреној пријави. Остварен је план истраживања уз примену постојећих научних и стручних знања из више научних дисциплина из области туризма а може се закључити да је кандидат за своју докторску дисертацију изабрао актуелну и комплексну тему.

Структура рада је добро постављена и омогућила је кандидату да оствари своје истраживачке намере. Кандидат је успео да да релевантне одговоре на постављене циљеве рада, а то је главни допринос науци поред урађеног истраживачког дела рада.

Полазећи од напед наведеног предлажемо Већу Департмана за последипломске студије и међународну сарадњу и Сенату Универзитета Сингидунум да прихвати докторску дисертацију Љиљане Ракочевић, под насловом **„Концептуални и емпиријски модел синергије туризма и одрживог привредног развоја Црне Горе“**, и добри њену јавну одбрану.

Београд, 01/06/2026.

Чланови комисије:

проф. др Александра Вујко, ментор

Aleksandra Vujko

проф. др Мирослав Кнежевић

Miroslav Knezevic

проф. др Снежана Милићевић

Snezana Milicevic
